

Vlaanderen
is sterke steden

STADSMONITOR VOOR LEEFBARE EN DUURZAME VLAAMSE STEDEN

De (vernieuwde) visie op leefbare
en duurzame steden

Luk Bral - Annelies Jacques -
Hanne Lahousse - Ann Vanderhasselt

Vlaanderen
verbeelding werkt

STADSMONITOR VOOR LEEFBARE EN DUURZAME VLAAMSE STEDEN

De (vernieuwde) visie op leefbare
en duurzame steden

Luk Bral - Annelies Jacques -
Hanne Lahousse - Ann Vanderhasselt

Inhoudstafel

Waarom de visie op leefbare en duurzame steden vernieuwen? 6

DEEL 1: Normatief kader

1. Economische principes	10
2. Sociale principes	10
3. Fysiek-Ruimtelijke principes	11
4. Ecologische principes	12
5. Institutionele principes	13

DEEL 2: Intenties en bekommernissen

1. Economische intenties en bekommernissen	16
1.1 Vraag en aanbod afstemmen	16
1.2 Centrumfunctie maximaal uitbouwen	17
1.3 Innovatie stimuleren en digitalisering optimaal inzetten	17
1.4 Veerkracht	17
1.5 Nieuwe economische modellen alle kansen geven	18
1.6 Capaciteiten en competenties ontwikkelen en benutten	19
2. Sociale intenties en bekommernissen	19
2.1 Wegwerken van drempels	19
2.2 Toe-eigening en identiteit verder ontwikkelen	19
2.3 Bijdragen aan openheid, tolerantie en (internationale) solidariteit	20
2.4 Maximaal inspelen op diversiteit	20
2.5 Gelijkwaardigheid als uitgangspunt	20
2.6 Bestrijden van armoede en uitsluiting	21
2.7 Stimuleren sociale cohesie	21
2.8 Veiligheid garanderen	21

3. Fysiek- ruimtelijke intenties en bekommernissen	22
3.1 Zorgen voor meer functieverweving	22
3.2 Multimodale bereikbaarheid realiseren	22
3.3 Kwaliteitsvol verdichten	24
3.4 Meervoudig gebruik nastreven	24
3.5 Kwaliteit van de infrastructuur garanderen	25
3.6 Toegankelijkheid garanderen	25
3.7 Gezonde en veilige leefomgeving realiseren	26
3.8 Sterke identiteit verankeren en bezoek- en belevingswaarde verhogen	27

4. Ecologische intenties en bekommernissen	27
4.1 Innovatie en experiment kansen geven	27
4.2 Ecologisch bewustzijn verhogen	27
4.3 Ecologisch gedrag stimuleren	28
4.4 Blauwe en groene netwerken verder uitbouwen	29
4.5 Biodiversiteit bewaken	30

5. Institutionele intenties en bekommernissen	31
5.1 Meer zelforganisatie en burgerinitiatief	31
5.2 Meer sectoroverschrijdende samenwerking, afstemming en co-creatie	31
5.3 Participatie in de ganse beleidscyclus	31
5.4 Stimuleren maatschappelijk engagement en burgerschap	32
5.5 Subsidiariteit	32
5.6 Meer interstedelijke en stadsregionale afstemming en samenwerking	32
5.7 Meer binnenstedelijke differentiatie	33
5.8 Begrijpbare en toegankelijke communicatie en informatie, maximaal inzetten op digitalisering	33
5.9 Innovatief management uitbouwen	33

Waarom de visie op leefbare en duurzame steden vernieuwen?

De Stadsmonitor beschrijft de ontwikkelingen in 13 Vlaamse steden. Het zijn de grootsteden Antwerpen en Gent en de centrumsteden Aalst, Brugge, Genk, Hasselt, Kortrijk, Leuven, Mechelen, Oostende, Roeselare, Sint-Niklaas en Turnhout. Aan de basis van de keuze van de indicatoren ligt een visie op een wenselijke toekomst voor een Vlaamse groot- of centrumstad. De indicatoren laten toe om na te gaan of de steden in de vooropgestelde richting evolueren.

De visie op een leefbare en duurzame Vlaamse stad werd voor de eerste editie van de Stadsmonitor (2004) ontwikkeld aan de hand van een matrix. In de matrix, bestaande uit rijen en kolommen, werden de begrippen 'leefbaarheid' en 'duurzaamheid' toegepast op de belangrijkste activiteiten van stadsbewoners, stadsgebruikers en overheidsorganisaties. In de rijen stonden de activiteitendomeinen (wonen, leren, werken, ondernemen,...), in de kolommen de principes van het duurzaamheidsconcept (het economische, sociale, fysiek-ecologische en institutionele principe). Op de kruisingen van rijen en kolommen werd aangegeven wat zou moeten gebeuren of aanwezig zijn in een leefbare en duurzame stad. Die intenties en bekommernissen vormden samen de volledige visie op een leefbare en duurzame stad¹.

Deze visie is 10 jaar lang de basis geweest voor de keuze van de indicatorenset. In die periode is de visie licht aangepast aan evoluties op het vlak van gezins- en kindvriendelijkheid, ecologie, zorg en opvang en ondernemen in de stad.

¹ <http://stadsmonitor.vlaanderen.be>

In de aanloop naar de 6de editie (2017) van de Stadsmonitor vonden zowel de bevoegde minister voor stedenbeleid, Liesbeth Homans als de centrumsteden het belangrijk deze visiematrix te evalueren en te actualiseren. Wat voorligt is het resultaat van overlegondes met de betrokken centrum- en grootsteden, met externe experts en met Vlaamse ambtenaren in het voorjaar 2016. Tijdens dit overleg is gebleken dat de duurzaamheidsprincipes ook vandaag nog zeer actueel zijn, maar dat de koppeling van de duurzaamheidsprincipes aan activiteitendomeinen het risico inhoudt dat minder transversaal en integraal naar stedelijke ontwikkelingen wordt gekeken. Heel wat bekommernissen en intenties zijn immers op vele domeinen tegelijk van toepassing. De voorliggende visietekst heeft daarom niet meer de vorm van een matrix, maar beschrijft per duurzaamheidsprincipe wat zou moeten gebeuren of aanwezig zijn in een leefbare en duurzame stad, met aandacht voor effecten en repercussies over de verschillende activiteitendomeinen heen.

Om dit alles goed te duiden, bestaat de voorliggende visie uit 2 delen. In het eerste deel, het normatief kader, worden de duurzaamheidsprincipes beschreven, in het tweede deel worden per duurzaamheidsprincipe de generieke bekommernissen en intenties beschreven en toegelicht.

Deze vernieuwde visie vormt wederom de basis voor de keuze van de indicatorenset van de volgende edities van de Stadsmonitor.

DEEL 1

Normatief kader

Een leefbare en duurzame stad voorziet in de behoeften van alle stadsbewoners en van stadsgebruikers (stadsbezoekers, pendelaars, studenten,...) zonder de behoeftevoorziening van toekomstige generaties in het gedrang te brengen. De integratie van en de synergie tussen de economische, de sociale, de fysiek-ruimtelijke en de ecologische dimensie zijn daarbij van het grootste belang. Dit veronderstelt een veranderings- of transitieproces waarbij alle stedelijke actoren op de verschillende beleidsniveaus verantwoordelijkheid opnemen en waarin het gebruik van hulpbronnen, de bestemming van investeringen, de gerichtheid van technologische ontwikkeling en institutionele veranderingen worden afgestemd op zowel de huidige als de toekomstige vragen, problemen en behoeften. Deze visie op stedelijke ontwikkeling sluit aan bij de VN-resolutie van 25 september 2015 om de wereld te transformeren². Daarvoor worden door de VN 17 doelstellingen (Eng.: Sustainable Development Goals – SDGs) naar voor geschoven waaronder een expliciete stedelijke doelstelling (SDG 11), die slaat op het realiseren van inclusieve, veilige, veerkrachtige en duurzame steden tegen 2030. Deze visietekst sluit ook aan op de Visie 2050 van de Vlaamse Regering³ waarin deze gaat voor een sterk, sociaal, open, veerkrachtig en internationaal Vlaanderen dat welvaart en welzijn creëert op een slimme, innovatieve en duurzame manier en waarin iedereen meetelt.

We kunnen een leefbare en duurzame stad dan ook omschrijven als een stad waarin tezelfdertijd economische welvaart, sociale rechtvaardigheid, fysiek-ruimtelijke en ecologische kwaliteit worden bereikt in partnerschap met alle bij de stad betrokken actoren. Hieronder lichten we deze vijf principes verder toe.

² <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>

³ <http://www.vlaanderen.be/nl/vlaamse-regering/visie-2050-een-langetermijnstrategie-voor-vlaanderen>

1. Economische principes

De economische principes hebben betrekking op het optimaal afstemmen van vraag en aanbod en het behoud en de creatie van welvaart en welzijn. Een belangrijke randvoorwaarde is dat er rekening gehouden wordt met de schaarste aan hulpbronnen en met het verminderen van ongewenste gevolgen.

In een leefbare en duurzame stad is er een bruisende ontwikkeling met een diversiteit aan activiteiten, diensten en producten die een maatschappelijke meerwaarde, werkgelegenheid en waardig werk voor iedereen genereren. In de stad worden vraag en aanbod op elkaar afgestemd zodat iedereen over een aanbod op maat kan beschikken. De afstemming tussen vraag en aanbod gebeurt op een optimale manier, dit wil zeggen dat rekening wordt gehouden met zowel kwantitatieve aspecten en dimensies (denken in hoeveelheden), kwalitatieve aspecten en dimensies (denken in diversiteit aan functies en kwaliteit van het aanbod) als het gepaste schaalniveau (buurt, stad, regio of mondiaal).

Steden en stedelijke regio's zijn belangrijk voor het behoud en de creatie van welvaart en economische ontwikkeling. Dat vraagt een goed beheer en onderhoud van bestaande infrastructuren en technologieën, hetgeen ook voor duurzame tewerkstelling zorgt. Steden zijn ook aantrekkingspolen op allerlei vlakken (technologisch, economisch, cultureel,) waar bij uitstek sociale en technologische innovatie plaatsvindt en nieuwe concepten kansen krijgen.

In een leefbare en duurzame stad worden schaarse hulpbronnen - zoals ruimte, financiële middelen en materiële grondstoffen - duurzaam beheerd en efficiënt ingezet. Duurzame consumptie- en productiepatronen worden bevorderd en verduurzaamd door meer en betere materialen te recycleren, producten te hergebruiken en vooral door de ganse levenscyclus van materialen en hulpbronnen goed en optimaal te beheren.

2. Sociale principes

Sociale rechtvaardigheid, streven naar gelijke kansen, bestrijden van alle vormen van discriminatie, empowerment, sociale stijging en zelforganisatie, openheid voor diversiteit en solidariteit zijn essentiële sociale principes in een duurzame stad.

In een leefbare en duurzame stad worden alle vormen van sociale uitsluiting en armoede op een structurele en pro-actieve wijze bestreden door de uitbouw van

een inclusief sociaal beleid dat kwetsbare personen alle kansen biedt.

In een leefbare en duurzame stad wordt de zelforganisatie van de bewoners bevorderd zonder dat dit afbreuk doet aan de sociale rechten van burgers. Bewoners worden er gestimuleerd en ondersteund om zich hun omgeving en de dienstverlening meer toe te eigenen en verantwoordelijkheid op te nemen.

In een leefbare en duurzame stad heerst een cultuur van openheid bij alle stadsbewoners en stadsgebruikers. Alle bij de stad betrokken actoren spelen maximaal in op de (super)diversiteit en bestrijden elke vorm van discriminatie, onder andere op basis van etnisch-culturele achtergrond, geslacht, leeftijd, geaardheid, religie of beperking.

De mogelijkheden tot diverse sociale contacten tussen verschillende sociaaleconomische en etnisch-culturele groepen stimuleren de solidariteit en de sociale cohesie. De stad heeft relaties en is verbonden met de stadsrand, de regio, het land, Europa en wereldwijd. In het kader van een leefbare en duurzame stad tonen de stadsbewoners en -gebruikers zich dan ook solidair met de kansarmen binnen, maar ook buiten de stad. In een leefbare en duurzame stad is er bij alle activiteiten systematisch aandacht voor mogelijkheden voor een sterkere sociale cohesie en gemeenschapsvorming.

3. Fysiek-Ruimtelijke principes

De fysiek-ruimtelijke principes hebben zowel betrekking op gebouwen, op private, semipublieke en publieke ruimte, op groene en blauwe infrastructuur, als op digitale en technische infrastructuur.

De plaats, waar functies in de stad ingeplant worden, heeft impact op de nabijheid en de bereikbaarheid van die functies, op de verplaatsingsnaden en het verplaatsingsgedrag van stadsbewoners en -gebruikers. Een leefbare en duurzame stad kenmerkt zich door de nabijheid en de vermenging van functies, korte afstanden, basisvoorzieningen in de nabijheid van collectief vervoer, een goede doorwaadbaarheid voor langzaam verkeer, een hoge dichtheid en tegelijkertijd het verstandig vrijwaren van open en groene ruimte. De schaarste aan ruimte noopt tot het delen, het meervoudig gebruiken en het herbestemmen van de beschikbare ruimte. Digitale technologie helpt om behoeften en functies te verbinden.

De kwaliteit van de publieke ruimte en van de beschikbare infrastructuur wordt afgemeten aan het gebruik en het zich toe-eigenen ervan door de stadsbewoners, haar bijdrage aan hun binding met de stad en aan hun

fierheid over de stad. Die kwaliteit zorgt voor uitstraling van de stad en trekt stadsbezoekers, bedrijven,... aan. Een leefbare en duurzame stad veronderstelt dan ook respect voor de culturele identiteit van plekken en een leefomgeving die de gezondheid en het welzijn van de bewoners en de gebruikers ten goede komt.

De stad maakt deel uit van de Vlaamse ruimte, van Europa en de wereld. Een leefbare en duurzame stad veronderstelt aandacht voor al die verschillende schaalniveaus en dimensies: de inpassing van de stad in het landschap, in de (stads-)regio, in het (nationaal en internationaal) netwerk van steden, maar ook voor de eerder lokale ruimtelijke en sociale relaties tussen buurten, wijken en openbare ruimtes. Een leefbare en duurzame stad veronderstelt bij elke ruimtelijke interventie aandacht voor deze netwerken en relaties en voor de sociale impact die ze resorteert.

4. Ecologische principes

De ecologische principes streven naar een verminderde en zo gering mogelijke impact van ons handelen op de aarde en willen de reeds aangebrachte schade herstellen in een transitie naar een duurzame, ecologische en klimaatpositieve samenleving.

Deze transitie is enkel mogelijk als het milieubewustzijn toeneemt en zowel mensen als instellingen hun gedrag aanpassen. Dit duurzaam handelen impliceert dat alle actoren duurzaam omspringen met schaarse grondstoffen zoals energie, water en materialen.

In een leefbare en duurzame stad is niet enkel het ecologisch bewustzijn en het ecologisch handelen groot, maar ook de fysiek-ruimtelijke infrastructuur wordt ecologisch ingericht en beheerd. Er is een kwaliteitsvol blauw en groen netwerk aanwezig dat de biodiversiteit en de leefkwaliteit ondersteunt. Dat netwerk tempert, buffert en herstelt de negatieve gevolgen van onder andere de klimaatverandering.

Steden spelen een pioniersrol in de zoektocht naar mogelijkheden om de aantasting van het leefmilieu tegen te gaan, en zelfs het herstel ervan na te streven, en bij het experimenteren met vormen van duurzame consumptie en productie, met alternatieve vormen van collectieve voorzieningen, in het duurzaam beheren van natuurlijke hulpbronnen, in acties tegen onder andere de klimaatverandering. Wanneer dergelijke experimenten slagen kunnen zij actoren ondersteunen bij het maken van ecologische en duurzame keuzes.

5. Institutionele principes

Leefbare en duurzame steden zijn maar mogelijk door een samenspel van alle betrokken actoren op de diverse niveaus. Dit vraagt om grondige transities en systeeminnovatie met een actieve betrokkenheid van burgers, ondernemingen, middenveld, wetenschappelijke en kennisinstellingen en diverse overheden.

Een leefbare en duurzame stad is niet enkel een verantwoordelijkheid van het stadsbestuur. Het streven naar een leefbare en duurzame stad is dikwijls afhankelijk van een samenspel van processen op verschillende geografische schaalniveaus (regionaal, federaal, Europees, mondiaal). Daarbij geldt het principe van een subsidiariteit waarbij bevoegdheden en verantwoordelijkheden zo dicht mogelijk bij de bevolking worden geplaatst.

Beleidsontwikkeling is al lang geen monopolie meer van overheden, maar komt vandaag vaak tot stand in een vorm van co-creatie waarbij alle stedelijke actoren (burgers, ondernemingen, middenveld, wetenschap/kennisinstellingen en overheden) in soms wisselende coalities problemen aanpakken en ontwikkelingskansen creëren. Bij de sturing van de samenleving op stedelijk niveau, blijven ondertussen wel volgende kwaliteiten van de algemene civiele cultuur, van de organisaties en van de processen belangrijk: publiek vertrouwen en legitimiteit, denken en handelen (bij burgers en bestuur) vanuit een open schaal (de stad in relatie tot de rand, tot andere steden, tot regionalisering, Europeanisering en mondialisering), collectieve verantwoordelijkheid (responsabilisering van alle maatschappelijke actoren), participatie in alle levenssferen en door iedereen met bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen en verantwoording in publiek debat.

Bestuurlijke kwaliteit veronderstelt een efficiënte en effectieve bestuurskrachtige overheid die de beginselen van behoorlijk bestuur toepast en werk maakt van transities en systeeminnovatie waarbij ruimte wordt gecreëerd voor leren, experiment en innovatie.

DEEL 2

Intenties en bekommernissen

In een stedelijke context worden bovenstaande principes gekoppeld aan een aantal generieke bekommernissen en intenties. Deze bekommernissen en intenties geven de richting aan waarin leefbare en duurzame steden dienen te evolueren. De meeste van deze bekommernissen hebben betrekking op heel wat activiteiten binnen een stad. Daarbij wordt telkens aandacht gegeven aan kwalitatieve en kwantitatieve aspecten, de veelheid aan dimensies, de diverse schaalniveaus en de bijzondere doelgroepen die beoogd worden (jongeren, ouderen, gender, herkomst, opleiding, handicap, personen en gezinnen in armoede, gezinssituatie, taalkennis, psychosociale problemen, ...).

1. Economische intenties en bekommernissen

1.1 Vraag en aanbod afstemmen

De stad biedt een kwaliteitsvol en gediversifieerd aanbod aan voorzieningen over verschillende domeinen heen (o.a. in het onderwijs, arbeidsplaatsen, socio-culturele en vrijetijdsactiviteiten, gezondheids- en welzijnzorg, openbaar vervoer, milieudienstverlening en logiesverstrekking) dat afgestemd is op de behoeften en de wensen van alle stadsbewoners en -gebruikers.

Dit aanbod is enerzijds voldoende gediversifieerd om te voldoen aan verschillende sociale behoeften en wensen naargelang de middelen, de levensfasen en de samenstelling van de huishoudens (vb. het stedelijk aanbod aan woningen, vrije tijd, zorg en opvang) als aan de demografische behoeften (vb. vergroening of vergrijzing van de bevolking). Anderzijds is het aanbod ook voldoende territoriaal gespreid, zo zijn bijvoorbeeld scholen, kinderopvang, handelszaken binnen beperkte afstand bereikbaar. De stad stimuleert zo een aanbod aan voorzieningen dat zorgt voor een evenwichtige woon-werkbalans en dat absorptie-, voorzienings-, kwaliteits-, distributie- en benuttingsproblemen aanpakt.

De stedelijke economie (in de breedste betekenis) wordt zo ingericht dat jobcreatie zoveel mogelijk gestimuleerd wordt, en dit zowel in het reguliere economische circuit als in de sociale economie. Het stedelijk arbeidsmarktbeleid wordt aangevuld met een waaier van initiatieven om knelpunten bij werkzoekenden weg te nemen (aanbodgericht beleid) en vraag en aanbod doelmatig te verbinden.

De stad omvat een breed en bloeiend ondernemingsweefsel en -dynamiek, met onder andere oog voor starters, KMO's, diensten-, maak- en creatieve economie. De stad is attractief, zowel voor bewoners als gebruikers, en biedt een kwaliteitsvol en voldoende divers aanbod op het vlak van horeca, winkelen, detailhandel en zakelijke dienstverlening.

De dienstverlening wordt op maat van de vraag georganiseerd. Daarbij wordt gestreefd naar eenvoud in procedures en naar de hoogste standaarden van kwaliteitszorg (doelmatigheid, doorzichtigheid, bereikbaarheid, snelheid, toegankelijkheid en betaalbaarheid).

1.2 Centrumfunctie maximaal uitbouwen

De stad is een aantrekkingspool op technologisch, economisch en cultureel vlak. De geografische clustering van diensten, voorzieningen, instellingen en mensen in de stad resulteert in agglomeratievoordelen. Deze voordelen beperken zich niet tot de stadsgrenzen, maar hebben hun invloed in de stedelijke regio. De stad versterkt zich zo als centrum voor allerlei diensten en activiteiten (zoals onderwijs, vrije tijd, zorg,) om in de behoeften van stad en regio te voorzien. Agglomeratievoordelen uiten zich in alle facetten van het stedelijk en maatschappelijk leven. Jobs en werknemers worden verbonden met elkaar; bedrijven, organisaties en diensten uit verschillende sectoren worden met elkaar in contact gebracht om arbeid, grondstoffen en kennis te delen en stedelijke bewoners hebben meer uitgebreide mogelijkheden en een verhoogde toegang tot een verscheidenheid aan keuzes. Door welvaarts- en jobcreatie en het voorzien in levensbehoeften worden agglomeratienadelen van de stad (zoals werkloosheid, sociale en ruimtelijke segregatie, armoede en congestie) mee opgevangen.

In de stad worden schaalnadelen ten opzichte van andere (buitenlandse) steden opgevangen door versterkend regionaal te denken en door onder andere slimme combinaties te maken (bijvoorbeeld in de veiligheidszorg) met andere steden en regio's in stedelijke netwerken, mogelijks ook over landsgrenzen heen.

1.3 Innovatie stimuleren en digitalisering optimaal inzetten

De welvaartscreatie in de stad wordt naast het verder uitbouwen, goed beheer en onderhoud van bestaande infrastructuren en technologieën ondersteund door innovatie (economisch, technologisch, sociaal, ecologisch en cultureel). Innovatie is van toepassing op verschillende domeinen, zoals bijvoorbeeld in de zorg, het onderwijs, mobiliteit, bij ondernemingen,

De stad zet in volop in op ICT, digitalisatie en data en heeft hierbij oog voor goede begeleiding en ondersteuning van specifieke doelgroepen. De steden wenden deze technologie aan voor het optimaal en slagkrachtig aanpakken van diverse stedelijke uitdagingen. Dit vertaalt zich in onder andere nieuwe werkprocessen binnen het stedelijk bestuur (bijvoorbeeld thuiswerken) en digitale dienstverlening, maar wordt ook gebruikt om doorbraken te realiseren in domeinen als mobiliteit, veiligheid, economie, gezondheidszorg en onderwijs.

1.4 Veerkracht

De stad is dynamisch, proactief en past zich voortdurend aan, aan nieuwe maatschappelijke, technologische of socio-economische ontwikkelingen die

zich voordoen. Dit wil zeggen dat de stad inspeelt op demografische evoluties, op verschuivingen in het arbeids- en vrijetijdsethos en op de verschillende levensfasen van haar burgers. De stad is economisch veerkrachtig, want beschikt over de capaciteit om toekomstige onbekende schommelingen in vraag en aanbod op te vangen. De stad is wendbaar en ondersteunt diverse sectoren, activiteiten en domeinen in hun omgaan met nieuwe technologieën en technieken, nieuwe ontwikkelingen en nieuwe samenwerkings- en financieringsmodellen.

De stad leert om te gaan met disrupties of onvoorziene omstandigheden. Ze ontwikkelt, al dan niet in samenwerking met partners, strategieën om eventuele negatieve economische, sociale en milieueffecten op te vangen door innovatie of trends.

1.5 Nieuwe economische modellen alle kansen geven

Vraag en aanbod worden efficiënt en met verantwoord beheer van schaarse hulpbronnen (ruimte, financiële middelen, materiële grondstoffen, ...) op elkaar afgestemd. Hierbij wordt rekening gehouden met economische en maatschappelijke kosten van energie- en milieudruk, de budgettaire ruimte en de competenties aanwezig in een stad. De stad gaat met deze beperkingen en randvoorwaarden om door nieuwe economische modellen (zoals circulaire economie, deel- en hersteleconomie) met een positief effect op sociaal en ecologisch vlak te ondersteunen.

In de stad zetten bedrijven en burgers zich steeds meer in voor een circulaire economie. Dit houdt enerzijds in dat gebruikte grondstoffen terugggegeven worden aan de natuur (biologische kringloop) en dat anderzijds afvalstromen gerecupereerd en gevaloriseerd worden en de grondstof vormen van nieuwe productieprocessen (technologische kringloop). Bestaande grondstoffen, materialen en energiebronnen worden zoveel als mogelijk vervangen door hernieuwbare en herbruikbare grondstoffen. Er is hierbij zowel oog voor de recycleerbaarheid van de onderdelen, als voor de wijze van produceren, distribueren, consumeren, inzamelen en uiteindelijk verwerken op het einde van de levenscyclus. Circulaire economie is van toepassing binnen vele domeinen zoals de bouwsector, grond- en afvalstoffenbeheer, logistiek, handelszaken en de voedingssector.

Gezamenlijke productie, consumptie en financiering van goederen en diensten worden ook gestimuleerd. In de deeleconomie verschuift de focus van individueel bezit naar een wijze van productie en distributie van goederen en middelen die het delen en het collectief consumeren mogelijk maken. Binnen de deeleconomie is er meer aandacht voor coöperatie en collectieve oplossingen. In de stad is dit bijvoorbeeld van toepassing door auto- en

fietsdelen, complementaire munt, warmtenetten, timebanking, samenhuizen, delen van kennis, gereedschap, (school)infrastructuur, lege kamers, een tuin of een maaltijd.

1.6 Capaciteiten en competenties ontwikkelen en benutten

Capaciteiten en competenties van mensen op alle niveaus en in verschillende levensfasen worden ten volle gestimuleerd, ontwikkeld en benut. Zowel in de vrije tijd, als in het onderwijs, op de arbeidsmarkt en bij de beleving van de hele stad worden die capaciteiten en competenties geprikkeld en dragen ze bij tot empowerment van kwetsbare individuen. Iedereen in de stad heeft de mogelijkheid tot levenslange en -brede opleidingen en/of bijscholingen om zo de nodige kennis, talen en vaardigheden te verwerven die nodig zijn om kansen te creëren en te benutten en ten volle te kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven. Vormings-, leerwerktrajecten en tweedekansonderwijs zorgen voor een betere doorstroming naar het (hogere) onderwijs en de arbeidsmarkt.

2. Sociale intenties en bekommernissen

2.1 Wegwerken van drempels

In de stad zijn alle drempels die er voor zorgen dat mensen niet of onvoldoende kunnen participeren aan het maatschappelijke leven weggewerkt. Fysieke en financiële drempels zouden voor niemand een belemmering mogen zijn om te participeren of van voorzieningen en diensten gebruik te maken. Alle publieke voorzieningen moeten voor iedereen toegankelijk zijn en in elke sector moet er voor gezorgd worden dat wie het wenst, maximaal kan participeren. Taalverwerving is daarvoor voor heel wat anderstalige personen een noodzaak. Om dit mogelijk te maken zal maatwerk nodig zijn om het aanbod optimaal af te stemmen op specifieke doel- of kansengroepen. Bruikbaarheid, beschikbaarheid, betaalbaarheid, bereikbaarheid en begrijpbaarheid zijn diverse aspecten die bij het wegwerken van drempels dienen afgetoetst te worden.

2.2 Toe-eigening en identiteit verder ontwikkelen

Het wegwerken van drempels in de stad is op zich onvoldoende, burgers moeten zich ook zaken toe-eigenen. Burgers zullen maar ten volle aan het maatschappelijk leven participeren als ze daar zelf de meerwaarde en het belang van inzien, het zich eigen maken om zelf initiatief en verantwoordelijkheid op te nemen. Het gaat niet om het louter receptief opnemen van wat gangbaar als belangrijk wordt aanzien maar om er zelf

betekenis aan te geven, zich er mee te identificeren en eventueel in eigen praktijken om te zetten. Dit geldt onder meer voor vorming en opleiding, werken, betrokkenheid bij het maatschappelijk leven in de buurt en de stad, de zorg voor de leefomgeving en het gebruiken van allerlei diensten.

De culturele identiteit, de uitstraling en het 'unieke' karakter van de stad zorgen er voor dat inwoners zich verbonden voelen met de specifieke identiteit van hun stad en stadsgebruikers zich aangetrokken voelen tot de culturele rijkdom van de stad.

2.3 Bijdragen aan openheid, tolerantie en (internationale) solidariteit

In de stad heerst er wederzijds een open geest en tolerantie ten opzichte van personen of groepen zowel op basis van etnisch-culturele verschillen als op basis van gender, geaardheid,, en ook solidariteit met personen/groepen die het moeilijker hebben zowel binnen de stad als daarbuiten. Alle vormen van contact tussen burgers kunnen hiertoe bijdragen maar het is tevens een opdracht voor organisaties, instellingen en overheden om deze waarden mee uit te dragen.

2.4 Maximaal inspelen op diversiteit

In de stad wordt maximaal ingespeeld op de kansen en uitdagingen die diversiteit biedt. Diversiteit slaat zowel op verschillen in etnische afkomst of religie als op alle andere aspecten van een diverse samenleving onder andere verschillen in sociaal-economische positie, geaardheid, leeftijd, beperking, Dit kan door mensen met elkaar in contact te brengen en er voor te zorgen dat de voorzieningen en het personeel een weerspiegeling zijn van de diversiteit van de samenleving en dit zowel bij de overheid, in de vrije tijd, in de opleiding, op de werkvloer, in de woonomgeving en in de zorgsector.

2.5 Gelijkwaardigheid als uitgangspunt

In de stad worden initiatieven en initiatiefnemers gelijkwaardig benaderd. De waarde van initiatieven wordt gekoppeld aan de bijdrage die ze leveren aan het samenleven van burgers en bevolkingsgroepen. Dit geldt zowel voor culturele initiatieven (spontane initiatieven/gevestigde instellingen, hoog/laag), opleidingsniveaus (ASO/TSO/ BSO, regulier/EVC,), arbeidsmarktsituaties (regulier/interim/sociale economie), woonwijken (residentieel/achtergestelde wijken, eigenaars/huurders, respect voor buurt- en wijkgebondenheid) als diverse vormen van dienstverlening en ondersteuning (professioneel/vrijwilligerswerk/mantelzorg, zorgverstreker/zorgtrekker).

2.6 Bestrijden van armoede en uitsluiting

In de stad worden armoede en sociale uitsluiting weggewerkt. Dit is noodzakelijk op alle domeinen zowel op de arbeidsmarkt, in de vrije tijd, in de vorming, als op het vlak van gezondheid, mobiliteit en wonen. Alle kwetsbare en kansarme mensen krijgen kansen aangereikt om een menswaardig leven te leiden. Cruciaal voor het voorkomen en bestrijden van armoede is het versterken van de inkomenspositie van kwetsbare personen onder meer via tewerkstelling en aanvullende maatregelen. Bij het bestrijden van armoede ligt de focus op kwetsbare gezinnen met jonge kinderen.

Het gaat daarbij niet enkel om het remediëren van zwakkere posities, maar vooral om het versterken van mensen door empowerment en sociale stijging.

2.7 Stimuleren sociale cohesie

De stad bewerkstelligt een sterke sociale cohesie via samenhang en betrokkenheid van mensen bij elkaar, bij maatschappelijke organisaties en bij de samenleving als geheel. Dit kan door het stimuleren van sociale contacten en netwerken, het tegengaan van vereenzaming, het verhogen van de betrokkenheid, inclusie en de bereidheid van mensen om elkaar te helpen en te ondersteunen, het versterken van het wederzijds respect en het vertrouwen dat mensen in elkaar stellen.

2.8 Veiligheid garanderen

Sociale cohesie hangt onder meer samen met de veiligheidsbeleving en de feitelijke veiligheid van buurten en steden. In de stad is er daarom extra aandacht voor de veiligheid en de kwaliteit van de directe en ruimere woonomgeving, de kwaliteit van de publieke ruimte en stimulerende voorzieningen. Meer sociale rechtvaardigheid en kansen in alle levensdomeinen zullen tevens de veiligheid en de veiligheidsbeleving positief beïnvloeden.

Steden dienen met een integrale veiligheidsaanpak de veiligheid van hun bevolking te verzekeren en te garanderen. Deze integrale (preventief, repressief en curatief) veiligheidsaanpak moet op maat zijn in tijd en ruimte.

3. Fysiek- ruimtelijke intenties en bekommernissen

3.1 Zorgen voor meer functieverweving

Functies en voorzieningen zoals wonen, werken, winkelen, recreatie, zorg en opvang zijn in de stad verweven en ruimtelijk ingepast met respect voor de leefomgeving. Stadsbewoners kunnen binnen een nabije afstand wonen, werken, schoollopen, winkelen, gebruik maken van cultureel, groen- en vrijetijdsaanbod, beroep doen op zorg en opvang, op openbaar vervoer, en dergelijke meer. Zo wordt het voordeel van de stad (nabijheid van alle functies) maximaal uitgespeeld.

De verweving van functies zorgt eveneens voor een levendige stad. Dat is niet alleen goed voor de stadsbewoners, maar ook voor het aantrekken van stadsbezoekers, ondernemingen, voor het stimuleren van sociale contacten, voor het verhogen van het veiligheidsgevoel, en dergelijke meer.

Bij de inplanting van functies is er aandacht voor het stimuleren van complementariteit en voor het ondersteunen van bestaande of nieuwe economische, sociale en andere netwerken. Bijvoorbeeld bij de inplanting van ondernemingen houdt men rekening met potentiële kringlopen en circulaire economie, met ruimte voor lokale economie (lokale productie, korte keten), met voldoende ruimte voor alle soorten van ondernemingen (ook starters, ateliers, opslagruimtes, ...) en dit in overleg met de regio. Ook op andere domeinen is er aandacht voor complementariteit en netwerken. Bijvoorbeeld waar mogelijk, grijpt men de ruimtelijke densiteit van bebouwing aan om de uitwisseling van (hernieuwbare) energie mogelijk te maken. Men voorziet brede scholen, nieuwe bibliotheken, die zorgen voor functieverwevenheid met andere instellingen, de buurt en de gemeenschap.

3.2 Multimodale bereikbaarheid realiseren

Alle functies van de stad zijn vlot bereikbaar met verschillende vervoersmodi. Dit geldt zowel voor het wonen, het werken als voor allerhande voorzieningen zoals culturele, vrijetijds-, groen- en sportvoorzieningen, educatieve infrastructuur, winkelstraten en handel, bedrijven, zorg- en opvangvoorzieningen, en dergelijke meer. Het inplanten van belangrijke functies zoals een winkelapparaat, een ziekenhuis en een gerechtsgebouw naar louter autogerichte stadsrand-locaties en baanlocaties aan invalswegen wordt vermeden. Deze functies worden ingeplant in de nabijheid van hoofdassen van het collectief vervoer en het netwerk van zachte mobiliteit.

Er is een uitgebouwd en veilig netwerk van zachte mobiliteit: een voetgangers-, een fiets- en een trage wegenetwerk. Deze netwerken beschikken over de nodige infrastructuur en worden - waar mogelijk - gekoppeld aan het blauwe en groene netwerk. In de omgeving van scholen zijn de routes van en naar de omliggende woonbuurten autoluw/autovrij. Al deze netwerken worden actief ingezet als stimulans voor het voetgangers- en fietsverkeer.

Het mobiliteitsnetwerk en -aanbod overspant de stad, verbindt de hele stadsregio en garandeert de multimodale bereikbaarheid van zowel de stad als het hinterland. Op knooppunten - die voldoende aanwezig en op strategische plaatsen aan de randen van de stedelijke centra gelokaliseerd zijn - ontmoeten verschillende vervoerssystemen elkaar zodat stadsbewoners en -gebruikers gemakkelijk kunnen overstappen van het ene vervoersmiddel naar het andere. Deze knooppunten zijn vlot bereikbaar vanuit de periferie en uitgerust met fietsstallingen, parkeerplaatsen, laadmogelijkheden voor elektrische fietsen/ auto's, enz.. Technische ontwikkelingen zoals apps en borden met real-time informatie ondersteunen en vergemakkelijken dit overstappen of dit wijzigen van vervoersmiddel.

Deze ontwikkelingen vertrekken vanuit de transitie naar duurzame mobiliteit waarbij onder andere het STOP-principe en co-modaliteit centraal staan en zetten stadsbewoners en -gebruikers ertoe aan om zich eerder te voet, met de fiets en met het openbaar vervoer te verplaatsen dan met de wagen.

Ook het parkeerbeleid draagt hiertoe bij. Het parkeeraanbod, dat afgestemd is op stadsbewoners, pendelaars en stadsbezoekers, is voldoende uitgebouwd om de bereikbaarheid met verschillende vervoersmodi te garanderen. Er wordt voorrang gegeven aan duurzame vervoersmodi, maar andere modi vinden, indien nodig, eveneens ruimte. Bij de inplanting en het ontwerp van parkeervoorzieningen wordt de inname van (open) ruimte tot het minimum beperkt en is de visuele impact in het publieke domein minimaal. Pendelaars en stadsbezoekers maken gebruik van het parkeeraanbod voor vervoersmiddelen op knooppunten, waar zij kunnen overstappen op alternatieve vervoersmodi naar de binnenstad (te voet, met de fiets, met het openbaar vervoer). Stadsbewoners kunnen hun persoonlijke vervoersmiddelen parkeren in de woonomgeving. Collectieve voorzieningen voor groepsparkeren, fietsbergingen, aanvullend parkeren (=gebruik van parkeerplaatsen aan bedrijven, educatieve instellingen, warenhuizen, ... na de werkuren) worden met respect voor de leefomgeving ingeplant. Voor het laden en lossen van goederen zijn aangepaste laad- en loszones beschikbaar tijdens venstertijden.

3.3 Kwaliteitsvol verdichten

De stad verdicht kwaliteitsvol met respect voor de leefomgeving, dankzij een stedelijke bouwcultuur, die waar gewenst kiest voor compacter bouwen, verticaal bouwen, voorzien van (semi-)collectieve ruimtes en door de beschikbare open ruimte zoveel mogelijk te sparen, kwaliteitsvol in te vullen en te gebruiken. Nieuwe concepten (groepswonen, delen en gebruiken van (semi-)collectieve ruimtes, kangoeroewonen, ...) krijgen meer en meer ingang in het planologisch proces, in ontwerpprocessen, in de bouwwereld.

De gewenste hogere woondensiteit doet geen afbreuk aan de leefbare woonkwaliteit. Industriële activiteiten, kantoorgebouwen, administratieve functies worden met respect voor de leefomgeving ingebreed, bestaande (kantoor)gebouwen worden verdicht in de hoogte in plaats van in de breedte. De woonomgeving wordt kwaliteitsvol ingericht door gezellige pleinen en hoeken, toegankelijk groen, voldoende speel- en buurtvoorzieningen, en dergelijke meer te voorzien, door te werken aan het straatbeeld, de verkeersleefbaarheid,

De beschikbare ruimte wordt zo zorgvuldig en kwalitatief gebruikt. Hierbij vermijdt men negatieve impact zoals visuele hinder, lichthinder en geluidshinder.

3.4 Meervoudig gebruik nastreven

Gebouwen en ruimtes worden efficiënt gebruikt: meervoudig gebruik is wenselijk. Dit houdt onder meer in dat bestaande gebouwen en ruimtes voor verschillende doeleinden ingezet worden. Zoals scholen, die na de schooluren hun sportinfrastructuur, grote ruimtes, en dergelijke meer openstellen voor sportclubs, buurtbewoners en verenigingen. Stations die zo ingericht worden dat ze ook een kantoorfunctie vervullen. (Semi-) publieke ruimtes, die mogelijkheden bieden aan culturele instellingen, sport en spel, buurtinitiatieven, stadsevenementen. Bedrijven, die ruimtes delen met andere bedrijven.

Dit houdt eveneens in dat leegstaande gebouwen en ruimtes hergebruikt worden hetzij via tijdelijke invulling (bijvoorbeeld een braakliggend terrein tijdelijk invullen via stadstuinjes en starters huisvesten in leegstaande panden), hetzij via het doorvoeren van aanpassingen zodat andere functies er terecht kunnen (bijvoorbeeld het ombouwen van leegstaande kerken tot hotel of winkel en het ombouwen van kantoren tot seniorenhuizen).

Meervoudig ruimtegebruik houdt eveneens in dat er dynamisch aanpasbaar of veranderingsgericht gebouwd wordt. Dit laat toe om een infrastructuur aan te passen, eens het gebruik wijzigt (bijvoorbeeld scholen, die omwille van de bevolkingsevolutie nu noodzakelijk zijn, maar binnen x-tijd mogelijk niet meer, generatievriendelijke woningen,...).

Tenslotte is meervoudig gebruik in de tijd mogelijk via het voorzien van dynamische ruimtelijke bestemmingstypes, die flexibel aanpasbaar zijn als het gebruik verandert (bijvoorbeeld hergebruik van bestaande sites).

3.5 Kwaliteit van de infrastructuur garanderen

De stad beschikt over een hoogwaardig aanbod aan infrastructuur voor educatieve, culturele, vrijetijds-, sport-, zorg- en opvang-, administratieve, commerciële voorzieningen, bedrijven(terreinen), en dergelijke meer. Ze voldoen aan de eisen voor de functies die de stad er wil herbergen. De ruimtelijke kwaliteit voor de gebruiker staat centraal. Ook de openbare ruimtes in de omgeving van die voorzieningen zijn kwaliteitsvol en comfortabel.

De stad beschikt over goed uitgeruste wegen, fiets- en voetpaden die veilige mobiliteit toelaten.

De stad beschikt over digitale technologie en infrastructuur om behoeftes en functies te verbinden op vlak van onder meer transport en verkeer, telecom (bijvoorbeeld hoge snelheid breedband), water, afval, energie, gezondheid, sociale cohesie,

De stad beschikt over (sociale) woningen die voldoen aan bouwtechnische en energetische kwaliteitseisen, beschikken over basiscomfort, over voldoende leefbare oppervlakte.

Er worden duurzame, slijtvaste, onderhoudsvriendelijke en herbruikbare materialen gebruikt. De "cradle to cradle" ontwerp aanpak wordt de norm voor infrastructuur.

3.6 Toegankelijkheid garanderen

In de stad zijn stedelijke openbare gebouwen en openbare ruimtes voor iedereen toegankelijk. Dat betekent onder meer dat deze gebouwen en ruimtes bereikbaar, betreedbaar en bruikbaar zijn zodat een verscheidenheid aan mensen, elk met hun eigen mogelijkheden, er op een onafhankelijke en gelijkwaardige manier gebruik van kunnen maken. Een inclusief ontwerp, aandacht in de conceptfase voor kinderen, ouderen, personen met een mobiliteitsbeperking, kinderwagens, mensen met visuele beperking, en dergelijke dragen er toe bij. Ook projectontwikkelaars, handelaars, horeca-uitbaters, en dergelijke besteden er aandacht aan.

Daarnaast is er in de stad ook aandacht voor informatieve en communicatieve toegankelijkheid. Stedelijke websites, informatieborden, verkeersborden,

signalisatie en dergelijke meer zijn goed verstaanbaar, onafhankelijk van ervaring, kennis, taalkennis.

Deze aspecten dragen bij tot een volwaardige maatschappelijke integratie en participatie van iedereen.

3.7 Gezonde en veilige leefomgeving realiseren

De leefomgeving waarin stadsbewoners wonen, werken en leven, is van die aard dat ze het welzijn, de gezondheid en de veiligheid van de bewoners ten goede komt. Daarbij zijn verschillende aspecten van belang, zoals de milieukwaliteit (lucht, geluid, bodem, water, trillingen,), gezonde woningen, aangename en gevarieerde openbare ruimtes, infrastructuur die uitnodigt tot gezonde en veilige mobiliteit (kwaliteitsvolle fiets- en wandelinfrastructuur, toegankelijke bushaltes,), voldoende groen in en bij de woonomgeving, ruimtes om te bewegen, te sporten en te spelen, ruimtes waar mensen elkaar kunnen ontmoeten, natuur en water, en dergelijke meer.

De aanwezige functies (culturele, educatieve, zorg, mobiliteit) en actoren (ondernemingen, stadsbewoners en -gebruikers, educatieve instellingen,) beperken zoveel mogelijk hun negatieve invloed op de leefbaarheid van de stad of streven waar mogelijk een positieve impact na. De impact van het mobiliteitssysteem op het milieu, de gezondheid en de verkeersveiligheid wordt beperkt via invoering van onder meer zone 30, autoluwe/autovrije zones, fietsstraten, lage-emissiezones, stille wegmarkeringen, lussenplan, randparkeren aan multimodale knooppunten,

Ondernemingen beperken hun impact zoals lawaai-, lucht- en geurhinder en zorgen er voor dat werknemers in gezonde, veilige omstandigheden kunnen werken. Ze hanteren onder andere een mobiliteitsbudget of bedrijfsvervoersplannen voor hun personeel. De stad voorziet dat bedrijven de distributie van goederen kunnen organiseren via onder meer het voorzien van centrale distributiedepots, het bundelen van goederenstromen en het vervoeren van goederen met milieuvriendelijke vervoersmiddelen. Ook dit draagt bij tot minder verkeersdruk.

De infrastructuur (private gebouwen, semipublieke en openbare gebouwen, publieke ruimte, openbare weg) wordt zo ontworpen en ingericht dat integrale veiligheid bevordert wordt. Fysieke verwaarlozing en verloedering van de fysieke infrastructuur worden vermeden en bestreden, omdat ze een bron van onveiligheidsrisico's en -gevoelens vormen. Er is ook aandacht voor de link tussen de ruimtelijke inrichting van de stad en de veiligheid en het (on) veiligheidsgevoel.

3.8 Sterke identiteit verankeren en bezoek- en belevingswaarde verhogen

Gebouwen en het netwerk van publieke ruimtes bepalen mee het gezicht, de skyline, de beeldkwaliteit en de identiteit van de stad. Die identiteit is onverwisselbaar, helpt de bewoners om zich verbonden te voelen met de stad en zich met de stad te identificeren. Die identiteit zorgt ervoor dat stadsbezoekers zich aangetrokken voelen en de stad bezoeken.

Het bouwkundig erfgoed (inclusief historische bodems) wordt beschermd, op een intelligente manier (her)gebruikt en ontsloten voor een breed publiek om de historische continuïteit en de identificatie bij stadsbewoners te bewaren en stadsbezoekers aan te trekken.

Stadsbewoners wonen en werken niet alleen in de stad, ze beleven - zoals stadsgebruikers - de stad. Het netwerk van de publieke ruimtes en de kwaliteit van de architectuur dragen daartoe bij en stimuleren stadsbewoners en -gebruikers om er gebruik van te maken, om er fier op te zijn, om het zich toe te eigenen. Voorbeelden zijn de publieke ruimte als kader en vrij podium voor tijdelijke en permanente artistieke ingrepen, voor performance en diverse (spontane) culturele activiteiten en installaties. Cultuurlandschappen die deel uitmaken van belevingsroutes, speelgroen, blauwe en groene netwerken, die ontstaan voor recreatieve beleving, aangename fysieke verbindingen. Spraakmakende infrastructuur van culturele, educatieve voorzieningen, van stedelijke dienstverlening. Maar ook publieke ruimtes op buurniveau die ruimte laten voor verschillende groepen, 'persoonlijke' ruimtes zoals openbare toiletten, rustpunten met leeftijdsvriendelijk (straat)meubilair, ... dragen bij tot het bezoeken, het gebruiken, het zich toe-eigenen en genieten van de stad.

4. Ecologische intenties en bekommernissen

4.1 Innovatie en experiment kansen geven

In de stad is er ruimte voor ecologische innovatie. Wanneer experimenten slagen kunnen zij de motor vormen voor systeemveranderingen en voor transitie naar een meer ecologische, klimaatneutrale en duurzame samenleving.

4.2 Ecologisch bewustzijn verhogen

In de stad is het ecologisch bewustzijn groot. Dit houdt in dat alle actoren beseffen dat de keuzes die ze maken een impact hebben op het leefmilieu en

dat ze die impact - zowel positief als negatief - kunnen inschatten. Alle actoren, waaronder de aanwezige educatieve en kennisinstellingen (bijvoorbeeld scholen, universiteiten en onderzoeksinstituten), versterken daarom het ecologisch bewustzijn van de brede bevolking en promoten, stimuleren en faciliteren de praktische toepassing van het ecologisch handelen.

4.3 Ecologisch gedrag stimuleren

Door alle actoren (inwoners, bezoekers, ondernemingen, ...) en in alle beleidsdomeinen wordt ecologisch gehandeld. Dit houdt in dat alle bij de stad betrokken actoren op een manier functioneren die de leefbaarheid niet aantast, dit zowel op lokaal (buurt, stad, regio) als mondiaal niveau, voor de huidige en toekomstige generaties. Dit impliceert dat er rekening wordt gehouden met de ecologische randvoorwaarden (o.a. draagkracht) en dat de negatieve impact op het leefmilieu niet alleen wordt beperkt (bijvoorbeeld CO₂-neutraliteit en klimaatneutraliteit), maar ook zo veel als mogelijk wordt tenietgedaan (o.a. klimaatpositiviteit). Concreet kan dit bijvoorbeeld via het verminderen/vermijden van afvalproductie, van luchtverontreiniging (CO₂, fijn stof, ...), van de consumptie van niet-duurzame goederen zoals fossiele brandstoffen. Maar ook via ontharding van de oppervlakte, lokale en duurzame voedselproductie, via het vergroten van de kwaliteit van de open ruimte, via zonwering, via groen, en dergelijke meer.

Er zijn, binnen de grenzen van wat ruimtelijk mogelijk is, geen hinderpalen om ecologisch te handelen. Het maken van duurzame keuzes is aantrekkelijk, gemakkelijk en sociaal ingebed, zoals de keuze voor lokaal verankerde consumptie en productie, de keuze om te auto- en fietsdelen, het instappen in projecten zoals samenhuizen en collectiviteiten, het hergebruiken en herstellen van goederen in repaircafés en kringloopwinkels, het zich duurzaam verplaatsen in een duurzaam mobiliteitssysteem, met milieuvriendelijke vervoersmiddelen, en dergelijke meer.

Alle actoren in de stad zetten zich actief in om het energieverbruik zo laag mogelijk te houden. Dit kan enerzijds door de consumptie van energie te verminderen en anderzijds door efficiënter gebruik te maken van die energie. Er is een maximale integratie van hernieuwbare energie (bijvoorbeeld zonne-energie, windenergie en aardwarmte) in de energiemix. In de stad is er ruimte om lokaal in duurzame energieproductie te voorzien, (kleinschalige) bottom-up energie-initiatieven die mobiliserend kunnen werken, worden ondersteund. Er wordt op een zo groot mogelijke energie-onafhankelijkheid ingezet.

Water wordt op een duurzame manier beheerd. Dit betekent dat het aanwezige water (o.a. grond-, kwel- en regenwater) zo veel als mogelijk in de stad wordt vastgehouden, dit onder andere door run-off via verharde oppervlakten te

verminderen en water af te leiden en op te slaan in onder andere retentievijvers, wadi's en groendaken. Drinkwatergebruik wordt geminimaliseerd, hemelwater wordt maximaal ingezet. Afvalwater wordt volgens duurzame methodes gezuiverd.

Alle gebouwen in de stad (zoals woningen en bedrijven) en de daarrond liggende stedelijke infrastructuur beschikken over een robuuste en kwaliteitsvolle energie- en waterinfrastructuur, die water- en energieneutraal of zelfs energiepositief zijn. Bij vernieuwing of renovatie van gebouwen en de stedelijke infrastructuur worden kwaliteitseisen voor efficiënt energie- en watergebruik gehanteerd (bijvoorbeeld isolatie, opslagcapaciteiten en ontharding).

Grondstoffen en materialen worden op een duurzame manier gebruikt. Dit betekent dat het gebruik van grondstoffen en materialen wordt verminderd en dat ze efficiënter worden ingezet. Bij de keuze van grondstoffen en materialen staan duurzaamheid, kwaliteit en levensduur voorop.

Ook met voedsel wordt duurzaam omgesprongen. Voedsel dat lokaal en/of op een ecologische manier geteeld wordt, krijgt de voorkeur. Voedseloverschotten en -verspilling zijn beperkt.

Systemen zoals onder meer de circulaire economie (urban mining, cradle to cradle, kringloopwinkels, ...) waarin duurzaamheid, kwaliteit, levensduur, hergebruik, herstel en recyclage van grondstoffen aan de orde zijn, maar ook de deeleconomie, waarin delen en collectief consumeren centraal staan, kunnen dienen als essentiële tools/ondersteuningsmiddelen in de transitie naar een duurzame en ecologische samenleving. Ook kleinschaligere concepten zoals repaircafés, autodeelinitiatieven, en dergelijke meer dragen hun steentje bij.

Via preventie, hergebruik, recyclage, verwerking en berging wordt de afvalberg verkleind. De resterende afval wordt op een duurzame en lokale manier verwerkt.

4.4 Blauwe en groene netwerken verder uitbouwen

Natuur en water zijn verweven in een blauw en groen netwerk dat zich vertakt van het buitengebied tot de stadsrand en doorheen de stad. Dit netwerk draagt bij aan de duurzaamheid, de veerkrachtigheid en de klimaatbestendigheid van de stad.

De stad bevat kwalitatief, beleefbaar en toegankelijk groen en natuur in verschillende groottes en types. De aard en de toegankelijkheid ervan varieert naargelang de locatie, de functie, de draagkracht en de streek- of gebiedseigen eigenschappen (bijvoorbeeld broedgebieden en zeldzame habitats).

Ook het water in de stad is kwalitatief en beleefbaar. Het vervult een toeristisch-recreatieve, een landschappelijke en een natuurfunctie. Dit houdt onder meer in dat de stad ruimte biedt voor wateropslag, bescherming tegen overstromingen, voorziet in irrigatie en zorgt voor (ver)koeling.

De verschillende blauwe en groene gebieden staan in verbinding met elkaar. Deze verbindingen komen niet alleen de kwaliteit van het blauwe en groene netwerk ten goede (bijvoorbeeld door gemakkelijkere soortenmigratie), maar ondersteunen ook zachte mobiliteit en recreatie.

Het blauwe en groene netwerk is van een zodanige kwaliteit dat het een evenwichtige biodiversiteit ondersteunt, waarbij inheemse soorten goed gedijen en ongewenste soorten worden bestreden. De inrichting staat toe dat alle baten van de natuur (ecosysteemdiensten) optimaal geleverd kunnen worden. Dit netwerk buffert het stedelijk hitte-eiland effect via onder meer retentie van water en koeling via groen en door bevochtiging van droge stadslucht, vermindert de invloed van milieuhinder door luchtzuivering en dempt lawaaihinder.

De inbedding van het blauwe en groene netwerk in de stad, zowel in de bebouwde omgeving als daarbuiten, draagt bij aan een gezondere leefomgeving, wat leidt tot een beter psychologisch en fysiek welzijn van de inwoners. Deze netwerken zijn zodanig geïntegreerd dat alle inwoners en gebruikers van de stad er op een veilige manier en binnen een aanvaardbare afstand over kunnen beschikken wat hen uitnodigt er gebruik van te maken (spelen, sporten, ontspannen, tuinieren,). In het bijzonder in de nabijheid van onderwijs- en zorginstellingen is hier rond extra aandacht. Het groen en blauw is zodanig geïntegreerd dat het de beleving van de ruimte vergroot.

4.5 Biodiversiteit bewaken

In de stad is er een evenwichtige biodiversiteit. Ecologisch onderbouwd beheer is de norm. Zo wordt bijvoorbeeld zeer bedachtzaam omgesprongen met exotische soorten en worden invasieve exoten doeltreffend bestreden.

5. Institutionele intenties en bekommernissen

5.1 Meer zelforganisatie en burgerinitiatief

In de stad vertrekken initiatieven best vanuit de samenleving waarbij de overheid een faciliterende rol opneemt. Van alle bij de stad betrokken actoren wordt verwacht dat ze vormen van zelforganisatie en burgerinitiatief stimuleren. De overheid dient gelijke rechten en toegang te garanderen en te zorgen voor een ondersteuningskader dat dergelijke initiatieven ondersteunt en innovatie bevordert. Dit gaat zeker op voor de vrijetijdssectoren, maar is tevens van toepassing op heel wat andere sectoren, de uitbouw van voorzieningen in de zorgsector, de ontwikkeling van buurten en wijken tot en met de uitbouw van diverse aspecten in de deeleconomie. Zwakkere groepen kunnen door zelforganisatie hun maatschappelijke positie enkel maar versterken.

5.2 Meer sectoroverschrijdende samenwerking, afstemming en co-creatie

De stad pakt complexe vraagstukken meer geïntegreerd aan. Dit vergt samenwerking en afstemming over de sectoren heen en betrokkenheid van alle relevante actoren. Die samenwerking en afstemming zijn het resultaat van co-creatie waarbij individuen, groepen of organisaties die betrokken zijn bij een uitdaging of bij een probleem, samen creatieve oplossingen en alternatieven zoeken en deze ook in concrete initiatieven omzetten. Telkens komt het er op neer dat de relevante actoren elkaar vinden bijvoorbeeld om bestaande voorzieningen multifunctioneel in te zetten (onderwijs, publieke ruimte, ...), nieuwe initiatieven te ontwikkelen in onder andere de vrijetijdssfeer, tussen opleiding en arbeidsmarkt, bij de aanpak van buurten en wijken en de uitbouw van voorzieningen in de welzijns- en gezondheidssector. Ook op vlak van ruimtelijke inrichting, de aanleg en het onderhoud van stadsgroen, inzake veiligheid en het duurzaam omspringen met allerhande hulpbronnen, onder andere op het vlak van energievoorzieningen en –gebruik kunnen samenwerking en co-creatie tot innoverende initiatieven leiden.

5.3 Participatie in de ganse beleidscyclus

In de stad worden burgers, instellingen en organisaties betrokken bij de volledige keten van de beleidsvorming, van bij de voorbereiding tot en met de uitvoering. Betrokken burgers, ondernemingen, instellingen en organisaties

zorgen daardoor mee voor een gedragen stedelijk beleid. Dergelijke participatie is noodzakelijk in alle beleidsdomeinen en dient ook toegepast te worden binnen de organisaties en instellingen zelf. Het verhoogt daardoor ook de betrokkenheid, niet alleen bij de eigen organisatie of instelling maar ook in de ruimere samenleving.

5.4 Stimuleren maatschappelijk engagement en burgerschap

In de stad zetten instellingen en overheden maximaal in op het maatschappelijk engagement van burgers zowel in de directe omgeving als in de ruimere samenleving en in het opnemen van een actief en gedeeld burgerschap. Daarbij wordt er van uit gegaan dat iedereen met elkaar samen leeft op grond van gelijkwaardigheid, binnen een kader van normen en waarden eigen aan de Vlaamse samenleving en met respect voor ieders eigenheid. Voor de democratie is het essentieel dat burgers zich niet alleen als consument, klant of kiezer gedragen, maar ook een actieve rol in de samenleving opnemen. Als burgers zich engageren door actief te zijn in het verenigingsleven, door vrijwilligerswerk op zich te nemen in de vrijetijdssfeer, het onderwijs, de zorg- en gezondheidssector, de buurt of door actief mee het beleid trachten vorm te geven, bevordert dit het samenleven in de stad sterk en verbetert daardoor de leefbaarheid van de stad.

5.5 Subsidiariteit

Steden ontwikkelen zich het best op basis van subsidiariteit tussen en binnen diverse overheidsniveaus. Subsidiariteit vertrekt van het principe dat bevoegdheden en beslissingen best genomen worden zo dicht mogelijk bij diegenen waarop ze een weerslag hebben. Steden kregen de jongste jaren steeds meer autonome beleidsruimte op diverse beleidsdomeinen. In vele domeinen is er echter nog steeds afstemming nodig tussen de verschillende beleidsniveaus.

5.6 Meer interstedelijke en stadsregionale afstemming en samenwerking

Vlaanderen is een netwerk van kleinere stedelijke regio's die samen kunnen wedijveren met andere vernieuwende regio's van wereldformaat. Daarvoor zijn interstedelijke afstemming, samenwerking en het zoeken naar complementariteit noodzakelijk.

Vele stedelijke aspecten overstijgen de bestuurlijke grens van de stad. Een stadsregionale blik en benadering zijn noodzakelijk om stedelijke uitdagingen

in een ruimer perspectief te bekijken en aan te kunnen. Dit geldt niet alleen voor de voorzieningen op diverse domeinen (vrije tijd, onderwijs, ondernemen, werken, woonmarkt, veiligheid, zorg en gezondheid) maar tevens op het vlak van ruimtelijke ordening, natuur en milieu en mobiliteit. De duurzame stad vergt dan ook een stadsregionale strategie.

5.7 Meer binnenstedelijke differentiatie

Zoals heel wat stedelijke aspecten de bestuurlijke grens van de stad overstijgen, vragen binnenstedelijke ontwikkelingen om een meer gedifferentieerde aanpak op wijk- of buurtniveau. Naast het garanderen van basisvoorzieningen dicht bij de burgers, vragen wijken met een accumulatie aan problemen of juist omwille van nieuwe potenties om een wijkspecifieke benadering en aanpak. De duurzame stad is een binnenstedelijk deels gedifferentieerde stad.

5.8 Begrijpbare en toegankelijke communicatie en informatie, maximaal inzetten op digitalisering

Zowel overheden als instellingen en voorzieningen voorzien in begrijpbare en toegankelijke informatie en dit voor alle betrokkenen. Daarbij wordt maximaal ingezet op de mogelijkheden die digitalisering ook op dit terrein biedt. In de stad zijn (uniforme) gegevens over diverse levensdomeinen van de stadsbewoners - met respect voor de privacy - beschikbaar. Deze gegevens dienen als basis voor het voeren van een geïnformeerd beleid. Bij dit alles gaat er aandacht naar diegenen die niet over de nodige middelen en/of vaardigheden beschikken om deze te gebruiken.

5.9 Innovatief management uitbouwen

Steden duurzamer en leefbaarder maken, vraagt om adaptieve en veerkrachtige stadsbesturen en grondige bestuurlijke transformaties. Steden moeten leren omspringen met transitie en systeeminnovaties waarbij technologische, sociale, institutionele, wetgevende en andere vormen van innovatie worden gecombineerd om grote maatschappelijke problemen aan te pakken.

Colofon

Een visie op leefbare en duurzame steden van de Stadsmonitor is een uitgave van het Agentschap Binnenlands Bestuur, tot stand gekomen via een samenwerking tussen de afdeling Beleid Steden, Brussel en Vlaamse Rand en de Studiedienst van de Vlaamse Regering. De Stadsmonitor is te raadplegen via www.stadsmonitor.vlaanderen.be.

Eindredactie

Luk Bral, Annelies Jacques, Hanne Lahousse, en Ann Vanderhasselt.

Leden stedenstuurgroep

Simon Gheysen (adviseur Stedenbeleid), Dorien Dossche (Aalst), Reinhard Stoop (Antwerpen), Tineke Van de Walle (Brugge), Noora Paruys en Isabelle Vanderheyden (Genk), Els Verhasselt en Els Bauwens (Gent), Marc Verachtert en Leen Scheelen (Hasselt), Bart Verhaeghe en Stefaan Renard (Kortrijk), Elke Van Hamme en Joris Voets (Leuven), Iris Deconinck en Tine Van Hoof (Mechelen), Gwenny Cooman en Ine Plovie (Oostende), Gino Dehullu (Roeselare), Sara Van den Bossche (Sint-Niklaas), Veerle Claes en Peter Anaf (Turnhout) en Jan Verbelen (Vlaamse Gemeenschapscommissie).

Experten

Professor Emeritus Erik Rombaut, Johan Van Reeth en Mielch De Paep (BUUR), Jim Segers (City Mine(d)), Linda Boudry (Kenniscentrum Vlaamse Steden), Peter Van Humbeek (SERV), Professor Ann Verhetsel en Professor Stijn Oosterlynck (UA), Professor Thomas Block, Professor Joris Voets en Professor Frank Witlox (UGent), Yves De Weerd (VITO), Professor Pieter Ballon (VUB), Hilde Schelfaut (Studiedienst Vlaamse Regering) en Stefaan Tubex (Agentschap Binnenlands Bestuur).

Dank aan de vele medewerkers van de steden voor hun waardevolle inbreng in de workshops en de collega's Vlaamse ambtenaren voor hun nuttige input.

Depotnummer

D/2017/3241/044

Verantwoordelijke uitgever

Jeroen Windey, Administrateur-generaal
Agentschap Binnenlands Bestuur, Boudewijnlaan 30, 1000 Brussel

Foto cover: Stad Genk

Grafische vormgeving en opmaak: Lemento, Berchem

Drukwerk: Drukservice, Olen

